

DARIA BONIEC-BŁASZCZYK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
<https://orcid.org/0000-0002-3273-1188>
daria.boniec-blaszczyk@amu.edu.pl

Środki ochrony prawnej w systemie ochrony danych osobowych w sprawach karnych

Legal remedies in personal data protection scheme in criminal matters

Abstract: The article deals with the issue of remedies in personal data protection scheme in criminal matters. It presents the relevance of remedies for the protection of personal data in criminal cases in the light of the fundamental objectives of Directive 2016/680. The main body of the article comprises an analysis of the remedies established by Directive 2016/680: the right to lodge a complaint with a supervisory authority, the right to an effective judicial remedy against a supervisory authority, the right to an effective judicial remedy against a controller or processor and the right to compensation by comparing the model provided by Directive 2016/680 with the Polish regulation.

Keywords: personal data protection, criminal matters, directive, remedies

1. Znaczenie środków ochrony prawnej dla ochrony danych osobowych w sprawach karnych¹

Przyjęta ponad pięć lat temu dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z 27.04.2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW² miała stanowić odpowiedź na wyzwania stawiane przez współczesny świat w zakresie ochrony danych osobowych zwłaszcza w sprawach karnych, wprowadzając jako jeden z filarów systemu szeroki zakres uprawnień przysługujących osobie, której dane dotyczą.

¹ Przez pojęcie spraw karnych na potrzeby przedmiotowego artykułu należy rozumieć czynności właściwych organów mające na celu zapobieganie przestępczości, prowadzenie postępowań przygotowawczych, wykrywanie i ściganie czynów zabronionych i wykonywanie kar, w tym ochronę przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa publicznego i zapobieganie takim zagrożeniom, co jest zbieżne z przedmiotem dyrektywy 2016/680 (art. 1 ust. 1).

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW (Dz.Urz.U.E.L nr 119, s.89), dalej: dyrektywa 2016/680.

Zagwarantowanie skutecznej ochrony prawnej w zakresie danych osobowych wymagało przyjęcia właściwych środków i mechanizmów proceduralnych, będących reakcją na naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych. Przyjęte przez prawodawcę unijnego w rozdziale VIII dyrektywy 2016/680 środki ochrony prawnej mają z jednej strony zapobiegać naruszeniom przepisów o ochronie danych osobowych przyjętych na podstawie dyrektywy 2016/680, z drugiej zaś, jeśli do naruszenia przepisów dojdzie, eliminować je, tj. przywracać stan zgodny z prawem. Na gruncie prawa krajowego środki ochrony prawnej przekładają się na odpowiedzialność administracyjną, cywilną i karną³.

W sprawach karnych środki ochrony prawnej przewidziane w dyrektywie 2016/680 mają szczególne znaczenie. Przede wszystkim, z perspektywy osoby, której dane dotyczą, zestaw środków ochrony prawnej zwiększa efektywność i skuteczność uprawnień jednostki zawartych w rozdziale III dyrektywy 2016/680, bowiem bez odpowiednich mechanizmów kontrolnych uprawnienia jednostki pozostałyby tylko deklaracją. Ponadto, z perspektywy zapewnienia spójności i prawidłowego funkcjonowania systemu ochrony danych osobowych, rola środków ochrony prawnej, które będą dawały realną możliwość monitorowania przestrzegania przepisów o ochronie danych osobowych i usuwania ewentualnych naruszeń, jest nie do przecenienia, zwłaszcza wobec faktu, iż w dyrektywa nie przewiduje sankcji w postaci administracyjnych kar pieniężnych⁴.

Wdrożenie dyrektywy 2016/680 do polskiego porządku prawnego nastąpiło w dwóch etapach. Pierwszym etapem było uchwalenie ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych⁵, której przepisy obowiązują w sprawach karnych w zakresie, w jakim ogólnie stanowią o ochronie danych osobowych, drugim zaś uchwalenie ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości⁶. Ze względu na wyłączenia przedmiotowe i podmiotowe zawarte w art. 3 ustawy w doktrynie podnoszone są liczne wątpliwości do prawidłowości wdrożenia dyrektywy i zgodności ustawy z dyrektywą 2016/680⁷, co również wpływa na omawianą regulację.

³ A. Grzelak, M. Wróblewski, *Środki ochrony prawnej i odpowiedzialność prawna*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 1.

⁴ Por. art. 83 RODO, który normuje zasady wymierzania administracyjnych kar pieniężnych. Art. 57 dyrektywy 2016/680 odnosi się do sankcji za naruszenie przepisów przyjętych na podstawie dyrektywy, które mają być skuteczne, proporcjonalne i odstrasżające.

⁵ Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1781), dalej: ustawa o ochronie danych osobowych z 2018 r.

⁶ Ustawa z dnia 14 grudnia 2018 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości (Dz.U. z 2019 r., poz. 125), dalej: ustawa.

⁷ Zob. m.in.: A. Grzelak, *Ochrona danych osobowych w sądach i prokuraturze*, Warszawa 2019, s. 59 i n.; A. Grzelak, M. Wróblewski, *Komentarz do art. 3*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019;

Z zarysowanych powyżej względów niezwykle istotna pozostaje analiza obecnego ukształtowania środków ochrony prawnej funkcjonujących w polskim systemie ochrony danych osobowych w sprawach karnych i jej ocena w kontekście założeń dyrektywy.

2. Skarga do organu nadzorczego

Podstawowym środkiem ochrony prawnej jest skarga do organu nadzorczego, uregulowana w art. 52 dyrektywy 2016/680, którą jednostka może wnieść w sytuacji, gdy uważa, że dotyczące jej przetwarzanie danych osobowych narusza przepisy przyjęte na podstawie dyrektywy. Dla porządku dodać należy, że obok skargi ustawa przewiduje w art. 50 ust. 6 zgłoszenie naruszenia, które jest instrumentem prawnym przysługującym nie tylko osobie, której dane osobowe są przetwarzane niezgodnie z prawem, ale również innym osobom, które powzięły wiarygodną wiadomość o naruszeniu.

Przez pojęcie przetwarzania danych osobowych w sposób niezgodny z prawem (naruszający przepisy przyjęte na podstawie dyrektywy) należy rozumieć przede wszystkim przetwarzanie ich z naruszeniem podstawowych zasad, o których mowa w rozdziale II dyrektywy, brak realizacji obowiązków ciążących na administratorze, określonych w szczególności w rozdziale III i IV dyrektywy, a także brak realizacji lub uchybienia w realizacji praw osób, których dane dotyczą, przewidzianych w rozdziale III dyrektywy 2016/680.

Skarga do organu nadzorczego została zawarta w art. 50 ustawy. Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 6 ustawy, do zadań Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych⁸, będącego organem nadzorczym⁹, należy rozpatrywanie skarg osób, których dane są przetwarzane niezgodnie z prawem. Na mocy art. 50 ust. 1 ustawy skarga do PUODO przysługuje każdej osobie, której dane osobowe są przetwarzane niezgodnie z prawem. Skargę wnosi się w terminie 30 dni od powzięcia wiadomości o tym naruszeniu lub otrzymaniu informacji od administratora, za pomocą formularza zamieszczonego na stronie internetowej PUODO, pisemnie, faksem, elektronicznie lub za pomocą elektronicznej platformy administracji publicznej ePUAP (art. 50 ust. 1-2 ustawy). PUODO ma obowiązek udzielić osobie wnoszącej skargę, na jej wniosek, pomocy prawnej do czasu rozpatrzenia skargi, poinformować ją o postępach w wyjaśnianiu sprawy, sposobie jej rozpatrzenia oraz możliwości złożenia skargi do sądu administracyjnego (art. 51 ust. 2 i 4 ustawy).

P. Liwšic, *Komentarz do art. 3*, [w:] P. Liwšic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019.

⁸ Dalej: PUODO.

⁹ Na podstawie art. 1 pkt 3 ustawy nadzór Prezesa Urzędu został wyłączony w stosunku do sądów i prokuratur.

W celu zachowania równowagi pomiędzy prawem do ochrony danych osobowych a zapewnieniem skutecznego zapobiegania i ścigania przestępstw Prezes Urzędu nie przekazuje osobie, która wniosła skargę, informacji mogących wskazywać na przetwarzanie danych osobowych przez organy właściwe w sytuacjach, o których mowa w art. 26 ust. 1 (art. 50 ust. 5 ustawy). Regulacja ta koresponduje z zawartym w art. 26 ust. 1 wyłączeniem obowiązków informacyjnych administratora względem osoby, której dane dotyczą, jeżeli przekazanie informacji lub udostępnienie danych mogłoby spowodować m.in. ujawnienie informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych, utrudnienie lub uniemożliwienie rozpoznawania, zapobiegania, wykrywania lub zwalczania czynów zabronionych czy utrudnienie prowadzenia np. postępowania karnego. Zgodnie z przepisem art. 29 ustawy w takim przypadku administrator ma jednak obowiązek pouczyć osobę, której dane dotyczą, o możliwości wniesienia skargi do PUODO. Po złożeniu takiej skargi PUODO, również na podstawie art. 50 ust. 5 ustawy, nie będzie mógł jednak przekazać informacji mogących wskazywać na przetwarzanie danych osobowych przez organy właściwe. W takim przypadku powinien wszcząć postępowanie, ale o jego wynikach nie powinien informować skarżącego.

Skarga może prowadzić do wydania przez PUODO decyzji administracyjnej, o której mowa w art. 8 ust. 2 ustawy, tj. decyzji nakazującej administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu przywrócić stanu zgodnego z prawem w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów ustawy. Przepis art. 8 ust. 2 ustawy zawiera przykładowe nakazy, które mogą być skierowane do administratora, np. usunięcie uchybień, uzupełnienie, uaktualnienie, sprostowanie danych osobowych albo ich usunięcie. Zaznaczenia wymaga, że postępowanie przed PUODO w sprawie naruszenia przepisów ustawy jest jednoinstancyjne, a na jego decyzję przysługuje skarga do sądu administracyjnego (art. 9 ustawy), co stanowi jednocześnie realizację przewidzianego przez dyrektywę kolejnego środka ochrony – prawa do skutecznego środka prawnego przed sądem od decyzji organu nadzorczego (art. 53 dyrektywy 2016/680).

Szczególnej uwagi w sprawach karnych wymaga fakt, że PUODO nie ma kompetencji do wydania na podstawie art. 8 ust. 2 decyzji nakazującej usunięcie danych osobowych zebranych w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych na podstawie przepisów prawa. Wobec stwierdzenia, że zgromadzone w taki sposób dane są zbędne, na samym administratorze ciąży obowiązek ich usunięcia. Dopiero w przypadku niedopełnienia tego obowiązku przez administratora Prezes Urzędu może nakazać takie usunięcie, przy czym w celu realizacji tego uprawnienia Prezes nie uzyskuje dostępu do danych (art. 8 ust. 3 ustawy). Odnosząc się do powyższej regulacji, wskazać trzeba, że jej ukształtowanie musi budzić zasadniczy sprzeciw. Po pierwsze dyrektywa 2016/680 nie przewiduje żadnych ograniczeń w wykonywaniu nadzoru w zakresie danych osobowych uzyskanych w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych. Przepis art. 8 ust. 3 wyłącza przy tym jedynie możliwość wydania przez PUODO decyzji nakazującej usunięcie danych, wydaje

się zatem, że nie ma przeszkód do wydania przez PUODO w takim przypadku innej decyzji nakazującej, art. wprowadzenie czasowych lub stałych ograniczeń przetwarzania i przekazywania, w tym zakazu przetwarzania¹⁰. Jednakże wszelkie uprawnienia PUODO w tym zakresie wydają się iluzoryczne wobec braku jego dostępu do danych zebranych w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych, co w zasadzie wyłącza możliwość rzetelnego zbadania sprawy i oceny, jakie dane osobowe należy uznać za zbędne. Dla porównania, w ustawie o ochronie danych osobowych z 1997 roku w odniesieniu do danych osobowych zebranych w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych na podstawie przepisów prawa, organ ochrony danych osobowych nie mógł jedynie wydać decyzji nakazującej usunięcie danych, ale miał do nich dostęp i kompetencje do wydania innej decyzji mającej przywrócić stan zgodny z prawem (art. 18 ust. 2a ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 r.).

W zakresie, w jakim ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości zgodnie z jej art. 3 pkt 1 nie znajduje zastosowania do ochrony danych osobowych znajdujących się w aktach prowadzonych na podstawie wymienionych w nim ustaw dotyczących spraw karnych, w tym art. na podstawie Kodeksu postępowania karnego¹¹, powstaje pytanie o realizację gwarancji z art. 52 dyrektywy 2016/680 i możliwość wniesienia skargi do organu nadzorczego przez osobę, której dane są przetwarzane niezgodnie z prawem w toku postępowania karnego. Jako potencjalne rozwiązanie takiej sytuacji jawi się po pierwsze rozważenie możliwości bezpośredniego stosowania dyrektywy 2016/680, jako że pogląd o takiej możliwości w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych ujętych w aktach postępowania karnego jest określany jako pierwszorzędna konsekwencja nieobjęcia zakresem ustawy obszaru, który powinien być nim objęty na gruncie dyrektywy¹². Bezpośrednie zastosowanie dyrektywy w zakresie jej niewdrożenia do krajowego porządku prawnego w określonym terminie wymaga, aby przepisy dyrektywy przyznawały jednostkom prawa w relacji wobec państwa, które są przede wszystkim jasne i bezwarunkowe¹³. Za taki zaś trudno uznać przepis art. 52 dyrektywy („państwa członkowskie zapewniają”), przez co jego bezpośrednie

¹⁰ Tak również A. Grzelak, M. Wróblewski, *Komentarz do art. 8*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 9.

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 534), dalej: k.p.k.

¹² A. Grzelak, *Komentarz do art. 3*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019; A. Wolska-Bagińska, *Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019, s. 72; A. Grzelak (red.), *Ochrona danych osobowych w sądach i prokuraturze*, Warszawa 2019, s. 59-90; M. Kusak, P. Wiliński, *Ochrona danych osobowych w ściganiu przestępstw. Standardy krajowe i unijne*, Warszawa 2020, s. 29-30.

¹³ Szerzej na temat bezpośredniego skutku dyrektywy m.in.: K. Wójtowicz, *Bezpośredni skutek przepisów prawa wspólnotowego w porządku prawnym RP*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, 4/2, s. 43-70; M. Domańska, *Implementacja dyrektywy przez sądy krajowe*, Warszawa 2014, s. 23-74.

stosowanie wydaje się niemożliwe. Następnie rozważyć należałoby możliwość zastosowania art. 18 ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 roku, regulującego środek prawny inicjujący postępowanie kontrolne przed organem nadzorczym, w związku z art. 175 ustawy o ochronie danych osobowych z 2018 roku. Mianowicie, wobec niepełnego wdrożenia przepisów dyrektywy 2016/680 zarówno w odniesieniu do aktów prawnych wskazanych w art. 3 pkt 1 ustawy, jak i służb wymienionych w art. 3 pkt 2 ustawy należy uznać, iż w tym zakresie nadal w mocy, na podstawie art. 175 ustawy o ochronie danych osobowych z 2018 roku, pozostają przepisy ustawy o ochronie danych osobowych z 1997 roku, bowiem odmienne stanowisko oznaczałoby pozostawienie tych obszarów przetwarzania danych poza zakresem jakichkolwiek przepisów¹⁴.

Zupełnie inne od oczekiwanego rozwiązanie zarysowanego dylematu przyniosło stanowisko PUODO, który uznał, że stosownie do treści art. 3 pkt 1 ustawy przepisów tego aktu prawnego nie stosuje się do danych przetwarzanych w toku m.in. postępowania karnego, a dane te chronione są na podstawie przepisów normujących dane postępowanie, w konsekwencji uznając zatem, że skargi na naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych przetwarzanych w postępowaniu karnym nie należą do sfery jego działań i kompetencji¹⁵. Bacząc, że przepisy postępowania w sprawach karnych, w tym zwłaszcza przepisy k.p.k. autotelicznie nie odnoszą się do ochrony danych osobowych, w tym w szczególności nie regulują żadnych uprawnień osób, których dane dotyczą oraz nie określają żadnych środków ochrony prawnej w tym zakresie, możliwość skontrolowania przypadków naruszeń ochrony danych osobowych w toku postępowania karnego oraz zainicjowania przed osobą, której dane dotyczą, środków naprawczych jest iluzoryczna.

3. Prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem od decyzji organu nadzorczego

Kolejnym środkiem ochrony prawnej przewidzianym w dyrektywie jest prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem. Po pierwsze, środek ten może być wniesiony od prawnie wiążącej decyzji organu nadzorczego (art. 53 ust. 1 dyrektywy 2016/680). Taka decyzja może dotyczyć np. wykonywania przez organ nadzorczy uprawnień do prowadzenia postępowań wyjaśniających, uprawnień naprawczych i do wydawania zezwoleń lub oddalania lub odrzucania skarg. Co istotne, prawo to

¹⁴ Tak A. Grzelak, *Komentarz do art. 107*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019. Odmienne stanowisko zajmuje P. Liwszic, *Komentarz do art. 3*, [w:] P. Liwszic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019.

¹⁵ Decyzja PUODO z 25 września 2019 r., ZSOŚS.440.102.2019.

nie dotyczy jednak innych niewiążących prawnie środków organów nadzorczych, takich jak wydawane przez organ opinie czy zalecenia¹⁶. Środek ten przysługuje również wówczas, gdy organ nadzorczy nie rozpoznał skargi lub nie poinformował osoby, której dane dotyczą w terminie trzech miesięcy o postępowach w rozpatrywaniu skargi wniesionej na mocy art. 52 dyrektywy (art. 53 ust. 2 dyrektywy) lub wyniku jej rozpatrzenia.

Prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem zostało wdrożone w art. 51 ustawy w postaci prawa do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. Przepis art. 51 ust. 1 ustawy poddaje kontroli sądowej decyzje administracyjne PUODO, od których przysługuje prawo do wniesienia skargi do sądu administracyjnego. Skargę taką może wnieść każdy podmiot, wobec którego Prezes Urzędu wydał decyzję. Nadmienić należy, że w sytuacji, w której PUODO umorzył postępowanie w sprawie naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych wskutek uznania, iż żądanie skargi nie leży w sferze jego działań i kompetencji (np. w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych zawartych w aktach postępowania karnego), jednostce również przysługuje prawo wniesienia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (art. 9 ust. 2 ustawy), co daje jedyną szansę na zweryfikowanie decyzji PUODO, jak i pośrednio zasadności skargi. Zgodnie z art. 51 ust. 2 ustawy skarga do sądu administracyjnego przysługuje również, jeżeli PUODO nie rozpatrzył skargi lub zgłoszenia wniesionego na mocy art. 50 ust. 6 ustawy lub nie poinformował osoby, której dane dotyczą, w terminie 3 miesięcy od dnia wpływu skargi, o postępowach w jej rozpatrywaniu lub wyniku tego rozpatrzenia.

Warto zaznaczyć, że wniesienie skargi administracyjnej nie jest poprzedzone żadnym dodatkowym wnioskiem o ponowne rozpoznanie sprawy ani odwołaniem od decyzji wobec przyjęcia jednoinstancyjnego postępowania przed PUODO (art. 9 ustawy). Od wyroku wydanego w wyniku rozpoznania skargi przysługiwać będzie skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego¹⁷.

4. Prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem przeciwko administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu

Według dyrektywy 2016/680 prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem przysługuje podmiotowi danych również przeciwko administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu dane, jeżeli stwierdzi on, że jego prawa wysłowione w dyrektywie zostały naruszone wskutek przetwarzania danych osobowych w sposób

¹⁶ Zob. motyw 86 preambuły dyrektywy.

¹⁷ Art. 51 ust. 3 ustawy w zw. z art. art. 173 § 1 Ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2325).

niezgodny z tymi przepisami (art. 54 dyrektywy), niezależnie od prawa do wniesienia skargi do organu nadzorczego na podstawie art. 52 dyrektywy 2016/680¹⁸.

Niestety, do polskiej ustawy nie implementowano art. 54 dyrektywy, przez co można odnieść wrażenie, że osoba, której dane dotyczą, została pozbawiona autonomicznego roszczenia dotyczącego naruszenia danych osobowych przez administratora lub podmiot przetwarzający dane, przysługującego bezpośrednio przeciwko podmiotowi, który dopuścił się naruszenia¹⁹. Wykluczone również wydaje się znów bezpośrednie stosowanie omawianego przepisu dyrektywy wobec jego ogólnego brzmienia.

W piśmiennictwie zaprezentowano jednak stanowisko wskazujące, że polski ustawodawca przyjął, że skuteczny środek prawny, o którym mowa w art. 54 dyrektywy, stanowią przepisy Kodeksu cywilnego²⁰ w zakresie ochrony dóbr osobistych²¹. Zwrócono bowiem uwagę, że art. 54 dyrektywy 2016/680 nie wymaga od państw członkowskich wprowadzenia nowego środka prawnego przed sądem przeciwko administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu, jeżeli obowiązujące przepisy mogą stanowić skuteczną podstawę roszczeń związanych z naruszeniem przepisów przyjętych dla wykonania dyrektywy 2016/680²². Zatem wobec braku wprowadzenia na płaszczyźnie prawa materialnego nowej regulacji dot. możliwości wystąpienia z powództwem o zaniechanie działania czy o dopełnienie czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia z zakresu danych osobowych, to należy uznać, że ustawodawca uznał przepisy k.c. dotyczące dóbr osobistych za wystarczające w tym zakresie²³.

Pogląd ten należy podzielić, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że w doktrynie dane osobowe są zaliczane do dóbr niewymienionych w katalogu z art. 23 k.c., ale nie jako samoistne dobro, tylko element prawa do prywatności, a w szczególności jego aspekt polegający na zagwarantowanej w art. 51 Konstytucji RP autonomii informacyjnej, rozumianej jako prawo do samodzielnego decydowania o ujawnieniu innym informacji dotyczących swojej osoby, a także prawo do sprawowania kontroli nad takimi informacjami, jeśli znajdują się w posiadaniu innych podmiotów²⁴. Z tego też powodu w judykaturze przyjmuje się, że jeżeli naruszenie przepisów o ochronie

¹⁸ Zob. motyw 85 preambuły dyrektywy.

¹⁹ Analogiczny przepis do art. 54 dyrektywy 2016/680 stanowi art. 79 RODO.

²⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145), dalej: k.c.

²¹ A. Grzelak, M. Wróblewski, *Komentarz do art. 53*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz, Legalis 2019.

²² Podobnie oceniono sytuację na gruncie art. 79 ust. 1 RODO, zob.: P. Barta, *Komentarz do art. 92*, [w:] P. Litwiński (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych*. Komentarz, Legalis 2018, nb. 3.

²³ A. Grzelak, M. Wróblewski, *Komentarz do art. 53*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz, Legalis 2019.

²⁴ J. Regan, J. Balcarczyk, *Komentarz do art. 23*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny*. Komentarz, Legalis 2020; wyrok SN z dnia 24 czerwca 2014 r., I CSK 532/13, LEX nr 1540023; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CK 442/02, LEX nr 1125280. Odmienne stanowisko wskazuje, że dane osobowe należy traktować jako odrębne dobro osobiste człowieka, zob.: A. Bierć, *Ochrona prawna danych osobowych w sferze działalności gospodarczej w Polsce – aspekty cywilnoprawne*, [w:] M. Wyrzykowski (red.), *Ochrona danych osobowych*, Warszawa 1999, s. 112-113; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo*, Kraków 1998, s. 32.

danych osobowych doprowadziło do zagrożenia lub naruszenia dobra osobistego, może to uzasadniać dochodzenie jego ochrony w postępowaniu cywilnym i zastosowanie art. 23 i 24 k.c.²⁵

Zatem w przypadku stwierdzenia niezgodności działań administratora z przepisami wdrażającymi dyrektywę 2016/680, osoba, której dane dotyczą, może wytoczyć powództwo o ochronę dóbr osobistych przeciwko administratorowi danych, w którym może domagać się zaniechania naruszeń i dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności zaś może dochodzić nakazania administratorowi usunięcia jej danych osobowych ze zbioru danych²⁶. Biorąc jednak pod uwagę, że ochrona prawa do prywatności na płaszczyźnie konstytucyjnej i cywilnej a ochrona danych osobowych to dwa niezależne od siebie reżimy prawne, krzyżujące się, mogą zdarzyć się sytuacje, w których naruszenie przepisów o ochronie danych osobowych nie będzie naruszeniem prawa do prywatności, co uniemożliwi skorzystanie z ochrony przewidzianej dla dóbr osobistych²⁷.

W tym miejscu należy również zwrócić uwagę, że art. 53 ust. 3 ustawy o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości daje PUODO uprawnienie do wniesienia powództwa o stwierdzenie niezgodności działania administratora z przepisami ustawy na rzecz i w imieniu osoby, która poniosła szkodę lub doznała krzywdy w wyniku tych działań i dochodzi z tego tytułu odszkodowania lub zadośćuczynienia. Jednocześnie z wykładani tego przepisu wynika, że PUODO nie może wytoczyć powództwa w imieniu i na rzecz osoby, która nie dochodzi odszkodowania czy zadośćuczynienia²⁸. PUODO ma także uprawnienie do przystąpienia do takiego postępowania zainicjowanego przez podmiot danych na każdym jego etapie. Przepis ten jest swoistym połączeniem uprawnienia Prezesa z uprawnieniem osoby, której dane dotyczą, przysługującym mu na podstawie art. 54 dyrektywy 2016/680²⁹, co można traktować także jako (częściowe) wdrożenie art. 54 dyrektywy w art. 53 ust. 3 ustawy.

5. Prawo do odszkodowania

W końcu, osoba, która poniosła szkodę majątkową lub niemajątkową w wyniku niezgodnej z prawem operacji przetwarzania danych osobowych lub w wyniku czynności naruszającej przepisy przyjęte na podstawie niniejszej dyrektywy, ma prawo

²⁵ Zob. wyrok SN z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 358/07, OSNC 2009, nr 4, poz. 63.

²⁶ Postanowienie SN z dnia 15 lutego 2013 r., I CSK 684/12, OSNC 2013, nr 10, poz. 118.

²⁷ J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, Kraków 2004, s. 178-179.

²⁸ A. Grzelak, M. Wróblewski, *Komentarz do art. 53*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 6.

²⁹ P. Liwszic, *Komentarz do art. 53*, [w:] P. Liwszic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 7.

do odszkodowania od administratora lub innego organu właściwego za poniesioną szkodę (art. 56 dyrektywy). Przepis art. 53 ust. 1 ustawy stanowi, że osobie, która poniosła szkodę lub doznała krzywdy w wyniku czynności naruszającej przepisy niniejszej ustawy, przysługuje od administratora odszkodowanie lub zadośćuczynienie. Przesłankami odpowiedzialności są: 1) szkoda lub krzywda poniesione przez osobę, której dane dotyczą, 2) naruszenie przez administratora przepisów ustawy, 3) związek przyczynowy pomiędzy naruszeniem przepisów o ochronie danych osobowych a powstałą szkodą lub krzywdą³⁰.

Pojęcie szkody należy interpretować szeroko, a osoby, których dane dotyczą, powinny uzyskać pełne i skuteczne odszkodowanie za poniesioną szkodę³¹. Należy zatem przyjąć, że odpowiedzialność administratora obejmuje zarówno szkodę majątkową, jak i niemajątkową, tzw. krzywdę. Posiłkując się zatem definicjami funkcjonującymi na gruncie prawa cywilnego, szkoda majątkowa to uszczerbek w dobrach i interesach o wartości majątkowej, obejmujący zarówno straty, które podmiot danych poniósł w wyniku zdarzenia wyrządzającego szkodę (*damnum emergens*), jak i brak spodziewanego powiększenia majątku spowodowanego zdarzeniem szkodzącym (*lucrum cessans*), zaś szkoda niemajątkowa (krzywda) odnosi się do dóbr niemajątkowych, wewnętrznych przeżyć osoby i obejmuje jej cierpienia fizyczne i psychiczne³².

Jednocześnie w odniesieniu do procedury dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia ustawodawca odesłał do przepisów rozdziału 10 ustawy o ochronie danych osobowych z 2018 roku (art. 53 ust. 2 ustawy). Przepis art. 93 ustawy o ochronie danych osobowych z 2018 roku stanowi zaś, że do roszczeń z tytułu naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych stosuje się przepisy k.c. Uszczegóławiając, podstawy prawnej dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w przypadku naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych należy upatrywać przede wszystkim w przepisach dotyczących naruszenia dóbr osobistych (art. 23 i 24 k.c.) oraz przepisach dotyczących odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych (art. 415 i n. k.c.)³³.

Zestawiając przepisy art. 54 i art. 56 dyrektywy można stwierdzić, że ustawodawca unijny także w sprawach karnych, podobnie jak w art. 79 i art. 82 RODO, postanowił wprowadzić mechanizm *private enforcement*³⁴, opierający się na dwóch

³⁰ P. Liwzic, *Komentarz do art. 53*, [w:] P. Liwzic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 1.

³¹ Zob. motyw 88 preambuły dyrektywy.

³² Z. Banaszczyk, *Komentarz do art. 361*, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz. Art. 1-44910*, Legalis 2018; A. Koch, *Komentarz do art. 361*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, Legalis 2019.

³³ B. Gubernat, S. Szczepaniak, *Komentarz do art. 92*, [w:] M. Kawecki, M. Czerniawski (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Legalis 2019, nb. 5.

³⁴ A. Polanowski, Ł. Lasek, *Private enforcement RODO*, <http://www.codozasady.pl/private-enforcement-rod0/> [dostęp: 31.03.2022].

rodzajach środków indywidualnych, umożliwiających samodzielne dochodzenie roszczeń na drodze cywilnej przez osobę, której dane osobowe zostały naruszone: 1) prawo do uzyskania od administratora odszkodowania za szkodę poniesioną w wyniku naruszenia przepisów wprowadzonych na podstawie dyrektywy (art. 56 dyrektywy), 2) prawo do skutecznego środka prawnego polegające na domaganiu się określonego zachowania (art. 54 dyrektywy).

Podsumowanie

Przewidziane w dyrektywie 2016/680 środki ochrony prawnej miały wspierać stworzony przez ustawodawcę unijnego system ochrony danych osobowych, zapewniając skuteczność i efektywność przestrzegania przepisów o ochronie danych osobowych w sprawach karnych. Uwagi poczynione w niniejszym artykule ukazują jednak, że obecna regulacja środków ochrony prawnej funkcjonujących w systemie ochrony danych osobowych w sprawach karnych nie w pełni realizuje założenia dyrektywy. Szczególnie rażąco w tym aspekcie jest pozostawienie znacznego obszaru spraw karnych, wobec wyłączenia zawartego w art. 3 ustawy, poza zakresem zastosowaniem implementowanej regulacji i kontroli PUODO w zakresie skarg na naruszenia dotyczące danych osobowych w aktach postępowania karnego oraz oparcie środków indywidualnych umożliwiających domaganie się od administratora danych zaniechania naruszeń i dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków oraz odszkodowania na reżimie ochrony dóbr osobistych, co ogranicza możliwość dochodzenia przez jednostkę roszczeń na drodze cywilnej tylko do przypadków, które będąc naruszeniem przepisów o ochronie danych osobowych, mogą być jednocześnie zakwalifikowane jako naruszenie dobra osobistego. Na tym tle rekomendować należy wdrożenie przez ustawodawcę przepisów dyrektywy w ramach postępowań karnych w celu stworzenie jednolitego, dostosowanego do potrzeb współczesności systemu ochrony, a także stworzenie odrębnego reżimu *private enforcement*, nieopierającego się na regulacji ochrony dóbr osobistych.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszczyk, Z. (2019). *Komentarz do art. 361*, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz. Art. 1-449*¹⁰. Warszawa: Legalis/el.
- Barta, P. (2018). *Komentarz do art. 92*, [w:] P. Litwiński (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*. Warszawa: Legalis/el.
- Barta, J., Fajgielski, P., Markiewicz, P. (2004). *Ochrona danych osobowych. Komentarz*. Kraków.
- Barta, J., Markiewicz, R. (1998). *Internet a prawo*. Kraków.
- Bierć, A. (1999). *Ochrona prawna danych osobowych w sferze działalności gospodarczej w Polsce – aspekty cywilnoprawne*, [w:] M. Wyrzykowski (red.), *Ochrona danych osobowych*. Warszawa: 110-153.

- Domańska, M. (2014). *Implementacja dyrektyw przez sądy krajowe*. Warszawa.
- Grzelak, A. (2019). *Komentarz do art. 107*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Grzelak, A. (2019). *Ochrona danych osobowych w sądach i prokuraturze*. Warszawa.
- Grzelak, A., Wróblewski, M. (2019). *Komentarz do art. 3*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Grzelak, A., Wróblewski, M. (2019). *Komentarz do art. 8*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Grzelak, A., Wróblewski, M. (2019). *Komentarz do art. 53*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Grzelak, A., Wróblewski, M. (2019). *Środki ochrony prawnej i odpowiedzialność prawna*, [w:] A. Grzelak (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Gubernat, B., Szczepaniak, S. (2019). *Komentarz do art. 92*, [w:] M. Kawecki, M. Czerniawski (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Koch, A. (2019). *Komentarz do art. 361*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Kusak, M., Wiliński, P. (2020). *Ochrona danych osobowych w ściganiu przestępstw*. Standardy krajowe i unijne. Warszawa.
- Liwszic, P. (2019). *Komentarz do art. 3*, [w:] P. Liwszic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Liwszic, P. (2019). *Komentarz do art. 53*, [w:] P. Liwszic, T. Ochocki, Ł. Pocięcha (red.), *Ustawa o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Polanowski, A., Lasek, Ł. (2018). *Private enforcement RODO*, <https://codozasady.pl/p/private-enforcement-rodoo> [dostęp: 25.04.2022].
- Regan, J., Balcarczyk, J. (2020). *Komentarz do art. 23*, [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny*. Komentarz. Warszawa: Legalis/el.
- Wolska-Bagińska, A. (2019). *Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym*. Warszawa.
- Wójtowicz, K. (2004). *Bezpośredni skutek przepisów prawa wspólnotowego w porządku prawnym RP*. „Kwartalnik Prawa Publicznego” 4/2: 43-70.